

יער בלב העיר – קהילה בלב היער

יערות קהילתיים באזור מנשה

טליה בקר

רכזת קהל, אזור מנשה והשרון, קק"ל
taliab@kkl.org.il

כגון ועדות היגוי שנתיות ברשות, אישור תוכניות רבעוניות, קידום קורסים לנאמני יער והעברת תוכן לטובת ניוזלטר של היערות הקהילתיים. הם מסייעים לרפרנטים העירוניים לקדם פרויקטים ארציים של כלל היערות הקהילתיים, כגון תחרות צילומים וקולות קוראים לטובת פעילות תושבים ביער.

מאחר שמדובר ביער קהילתי, קק"ל ונציגי העירייה בוחרים יחד אזור בתחומי היער, המיועד לקיום פעילות קהילתית קבועה. עם זאת, קק"ל מאפשרת קיום פעילויות בשטחי יער נוספים המתאימים לכך. המתחם מתוכנן בשיתוף פעולה מלא עם התושבים במסגרת תהליך של שיתוף הציבור (סקר מקוון ושולחנות עגולים) שמאפשר לקהילה להציג את רצונותיה, צרכיה וחזונה למקום. את התכנון מבצעת מחלקת התכנון של קק"ל, בהתאם לשפה התכנונית של קק"ל, והוא חייב להיות תואם להוראות הרשומות בתוכניות היער המפורטות וליכולת התחזוקה העתידית של קק"ל. התכנון מותאם לאופי הפעילות המיועדת ביער, ומשלב היבטים של נגישות וקישוריות בין העיר ליער, כגון שבילי הליכה, שילוט הכוונה, שולחנות פיקניק וגם אלמנטים נוספים, כמו כיתת לימוד פתוחה, מעגל מדורה, טרסות ישיבה, משטחי פעילות ליוגה. קק"ל מקצה תקציבים ייעודיים לביצוע התוכניות (אביב רוזן, 2021).

היערנים, בהנחיית מנהל הגוש היערי, מבצעים טיפולים שוטפים, לרבות הרמת נוף, סקרי בטיחות לעצים וכל הנדרש באתר קולט קהל. רכז החינוכים של קק"ל מבצע תחזוקה שוטפת של האתר ושל שולחנות היער והמתקנים

מרבית האנשים בעולם חיים כיום בערים שהולכות ומצטופכות. גם בישראל למעלה מ-90% מהאוכלוסייה מתגוררים ביישובים עירוניים. החיים בעיר נוחים ונגישים – שירותים, תעסוקה, תרבות ופנאי – אך לצד זאת מתגברות לא פעם תחושות של לחץ, עומס ומתח נפשי ולעיתים גם ניכור ובדידות. הערים הולכות וגדלות על חשבון השטחים הפתוחים, ובהם גם היערות הצמודים להן. לדוגמה, יער ירושלים, שבשיאו השתרע על כ-4,700 דונם, צומצם לצורך התרחבות עירונית ופיתוח כבישים ותשתיות. כיום שטחו כ-1,250 דונם בלבד.

אל מול מציאות זו קק"ל מציעה מודל של "יער קהילתי" (Community Forest). יער כזה מאפשר לתושבים ריאה ירוקה בקרבת הבית. מעורבות הקהילה מחזקת את השמירה על היער כשטח פתוח איכותי גם לדורות הבאים, ומעניקה לתושבים מרחב לחיבור אנושי, קהילתי וסביבתי. המודל הישראלי נשען על תפיסות בין-לאומיות המדגישות חיבור הדוק בין הקהילה לטבע, תוך מעורבות פעילה של התושבים בטיפוח, בתכנון ובניהול של היער. בישראל היער הקהילתי מנוהל בשותפות בין התושבים, הרשות המוניציפלית וקק"ל, ובין הצדדים נחתמת אמנה המסדירה את תחומי האחריות והיחסים ביניהם.

כחלק מכתב האמנה, הרשות המוניציפלית נדרשת לתקצב רפרנט עירוני בחצי משרה לפחות, שאחראי על ניהול ותכלול של הפעילות ביער מול קק"ל, הרשות ונאמני היער. רכזי הקהילה האזוריים של קק"ל נמצאים בקשר שוטף עם הרפרנטים העירוניים באזור, ועליהם לדאוג שמתקיימים כלל התהליכים הדרושים לקיום שוטף של היער הקהילתי,

הקהילתית של היער צמוד לשכונת שער הגיא בעיר. המיקום נבחר כיוון שהשטח מישורי יחסית, מאפשר פעילות, ומובילה אליו טיילת סלולה מתוך העיר. שטח הפעילות משתרע על כדונם, וכיום מוצבים בו כחמישה שולחנות פיקניק. רכזת חינוך סביבתי של העירייה (שבכל הקשור לקק"ל היא הרפרנטית העירונית) ורכזת קליטת קהל אזורית של קק"ל פרסמו סקר מקוון לתושבי העיר כדי להבין את רצונות הקהילה. בהמשך לסקר מתוכנן פורום של שולחנות עגולים לביצוע חשיבה משותפת עם התושבים בנושא פיתוח עתידי של המתחם הקהילתי ביער.

בתוכנית הממשק הוגדרה כל רצועת היער הסמוכה לעיר כיער קהילתי. יקנעם זכתה להיות אחת משמונה רשויות בפילוט של היערות הקהילתיים שהתקיים בשנת 2018 (אביב רוזן, 2021). נאמני היער הוכשרו בקורס ייעודי שמטרתו להצמיח מובילי קהילה לפעילות ביער. את הקורס העבירה חברה המתמחה בלמידה בחוץ, והשתתפו בו כ-20 תושבים. כיום פועלים כחמישה מובילים קבועים, והם בונים יחד עם הרפרנטית העירונית תוכנית רבעונית, שמאפשרת על ידי רכזת קליטת הקהל האזורית של קק"ל ומופעלת על ידי הנאמנים. בקרוב מתוכנן קורס נוסף של הכשרת נאמני יער (מובילים קהילתיים), כדי להגדיל את מספר הפעילים הקבועים ביער ולעודד קהילות נוספות להשתתף בפעילויות. כל נאמן מקבל על עצמו אחריות על פעילות שיזם – בחירת הספק, ארגון השטח, קבלת התושבים לפעילות וסידור וניקיון בסיום הפעילות. הפעילויות מגוונות, וכללו עד כה סיורים ביער בנושאים של היכרות עם הצומח ובעלי החיים, שעת סיפור שבועית, סדנת צילום בטבע, הצגות בנושאי יער ואקולוגיה, פעילויות יצירה ושיעורי צי' קונג (איור 1).

בהתאם להנחיות הבטיחות. פינוי הפסולת והניקיון מצויים לרוב באחריות הרשות המקומית, האמונה גם על פרסום (למעט הגרפיקה שבאחריות קק"ל) וניהול של האירועים המתקיימים ביער.

חשוב להדגיש כי הפעילויות מוצעות לתושבים ללא תשלום, והן מאורגנות ומתבצעות על ידי נאמני היער שפועלים בהתנדבות וכן על ידי ספקים חיצוניים. זהו מיזם קהילתי-חברתי מובהק, שיוצר מרחב פתוח ומזמין למפגש בין קהלים מגוונים בעיר, מחזק את תחושת השייכות, ומעודד לכידות חברתית. הוא משמש גם ערוץ תקשורת ישיר בין הקהילה לרשות המקומית, ומאפשר דיאלוג שוטף סביב צרכים, יוזמות ואתגרים. במקביל, המיזם מהווה פלטפורמה להסברה ולהנגשת פעילותה של קק"ל, והתושבים עצמם פועלים כשגרירים של העשייה בשטח ומעבירים את המסרים מתוך חוויה אישית ומעורבות פעילה.

היערות הקהילתיים פרוסים ברחבי הארץ. כל קהילה מעצבת את פעילותה בהתאם לאופייה, לצרכיה ולחלומותיה – ולכן אין יער קהילתי אחד הדומה למשנהו. החזון הוא יצירת רשת של יערות קהילתיים, המקיימים ביניהם קשרי גומלין, למידה הדדית ושיתוף ידע. כיום פועלים בארץ 25 יערות קהילתיים, ומתוכם 12 במרחב מרכז – האזור הצפוני ביותר במדינה. באזור מנשה והשרון בקק"ל קיימים שלושה יערות קהילתיים כמפורט להלן:

יער קהילתי יקנעם – יער אליקים

יער אליקים הנושק ליקנעם עילית הוא יער מחטני ברובו, המשתרע על מדרונות בשולי העיר. בתחום היער מצויים כתמי חורש טבעי ושרידי בוסתנים. מתחם הפעילות

איור 1

שיעור צי' קונג ביער קהילתי יקנעם
צילום: אביטל קופר.

יער קהילתי ערה-ערערה – יער עירון

במרחב ואדי ערה מתקיימת הפעילות הקהילתית באזור חניון דהרת, הסמוך לערערה. האזור מאופיין ביערות נטע-אדם – בעיקר מחטניים המשולבים בכתמי חורש טבעי, אלונים עתיקים, בוסתנים ושטחי בתה, לצד אתרי מורשת וארכאולוגיה רבים, כגון גיתות, בארות ובורות מים. זהו פסיפס נופי עשיר של יער, חקלאות ושטחים מבונים. קק"ל מתמודדת ביער זה עם אתגרים כמו השלכת פסולת, שרפות קיץ ונתק בין חלקות היער.

היער הקהילתי נולד כיוזמה של תושבי שכונת אל דהרת מערערה, שאימצו חלקת יער סמוכה, הקימו בה מתקני משחק מאולתרים, וטיפחו את המקום. קק"ל זיהתה את הפוטנציאל הקהילתי, ובשנת 2020 נחתמה אמנה משותפת עם ראש המועצה ומנהל המרחב של קק"ל. השטח הוסדר כאתר קולט קהל, וכיום פועלים בו כ-30 תושבים נאמני יער בהנחיה של הרפרנט העירוני. התושבים שותפים בניקיון, במניעת שרפות ובפעילות חינוכית ענפה. דגש מיוחד מושם על עבודה עם גני הילדים ובית הספר היסודי: הגנות עברו הכשרה ייעודית על ידי "הרשת הירוקה" ולמדו כיצד להפוך את היער למרחב למידה במסגרת שעות בית הספר. כיום הילדים מגיעים לפעילות קבועה של היכרות עם הצומח והחי וחניון לשמירה על השטחים הפתוחים (איור 2). בחלקת היער שמיועדת לפעילות הקהילתית, שגודלה כדונם, קיימות כיתת לימוד פתוחה הנגישה לאנשים עם מוגבלויות, חניה נגישה, שולחנות נגישים ושביל מעגלי שאורכו כ-700 מטר, העובר ביער סמוך למרבדי פריחות של רקפות בעונה ובין אתרים ארכאולוגיים. בשיתוף עם רשות העתיקות מתוכננת סמוך לשביל פעילויות שימור, חשיפה ולימוד לקהילה.

יער קהילתי חריש – יער מצר

תושבי חריש ראו ביער הסמוך לעירם נכס ציבורי חיוני. הם פנו לקק"ל לשותפות ביוזמה להוביל בו סיורים, ובשנת 2022 נחתמה אמנה משותפת עם ראש העיר חריש ומנהלת מרחב מרכז בקק"ל. המיקום שנבחר לטובת פעילות קבועה של היער הקהילתי הוא יער מצר, הצמוד לשכונות הדרום-מערביות של חריש, ונמצא בתחומי הגבול הסטטוטורי של העיר חריש. כ-15 תושבים שעברו קורס הכשרה ייעודית, מובילים כיום באופן קבוע פעילות ענפה. רכזת קיימות וסביבה של חריש (רפרנטית עירונית של היער הקהילתי) מקיימת מפגשי עבודה סדירים לתכנון הפעילות, והגנות בעיר עברו קורס ללמידה ביער על ידי מומחה ארצי בחינוך יער – כך שמספר גני ילדים הולך וגדל בעיר מקיימים פעילות קבועה בטבע מתוך כבוד ושמירה עליו.

באוקטובר 2025 התקיים כנס "יערות", ביוזמת אזור מנשה והשרון בקק"ל ובשיתוף עם רכזת קיימות וסביבה ונאמני היער, בהשתתפות כ-200 תושבים מחריש ומסביבה וכן ממלא מקום ראש העיר. הכנס נערך כחלק ממאמץ רחב לחזק שיתופי פעולה עם גופים נוספים, כגון החברה להגנת הטבע, ולהעלות את המודעות לחשיבות היער לאיכות החיים של התושבים על רקע האיומים הקיימים של הרחבת העיר על חשבון היער. בכנס נערכו הרצאות בנושאים הקשורים לתכנון יערות, ליער כמרחב מרפא ועוד, ובסיומו התקיים פאנל מומחים בהשתתפות נציגי קק"ל והמרצים, שענו על שאלות מהקהל.

כחלק מהפעילות ביער הקהילתי נאמני היער מקיימים בו באופן קבוע סיורים לימודיים שעוסקים בהובלת טיולים וכן בצומח ובבעלי החיים ביער (איור 3). נאמני היער מובילים

איור 2

סיור ילדים ביער הקהילתי עירון, 2026

איור 3

קבוצת הליכה ביער הקהילתי חריש, 2025
צילום: שמחה פרלמן.

גם פעילויות של סדנאות יצירה ופסיכודרמה, פעילויות מוזיקליות והצגות למשפחות. סקר מקוון לתושבים בחן את חזונם ליער, ובקרוב יתקיים פורום שולחנות עגולים ביער לשיתוף הציבור בתכנון העתידי.

עיר ויער – ישות אחת

היערות הקהילתיים מקשרים בין הקהילה למרחב הטבעי הסמוך, ומאפשרים צמיחה הדדית של העיר והיער כישות אורגנית אחת. קק"ל מרוויחה ציבור אכפתי השותף לשמירה על השטח, והתושבים זוכים במרחב פתוח שמעניק את מה שהכרך אינו יכול תמיד לספק – שקט נפשי, שלוה, תחושת שייכות וחיבור לקהילה. יער שהיה פעם מסתורי, מפחיד ולא מוכר, ולכן קל יותר "לוותר עליו" ואולי גם לבנות עליו עוד שכונה, הופך להיות בית קהילתי שוקק חיים, שאי אפשר לוותר עליו, וכדאי ושווה להילחם עליו כשטח פתוח איכותי וטבעי, בתקווה שגם הדורות הבאים יוכלו ליהנות ממנו.

מקורות

אביב רוזן נ. 2021. כנס יערות קהילתיים במרחב מרכז. יער, 21, 46–47.

יער קהילתי חריש – הצגה ביער, ספטמבר 2025
צילום: שמחה פרלמן

יער קהילתי יקנעם - משחקים אקולוגיים וניקיון יער, דצמבר 2025
צילום: אביטל קופר